

УДК 33.027/.028:339

DOI: 10.31673/2415-8089.2025.031019

Сидоренко Даниїл Русланович

Аспірант кафедри

управління та смарт-інновацій

факультету управління та

бізнес-дизайну

Київського національного університету

технологій та дизайну

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті проаналізовано політику підтримки українських підприємств у післявоєнний період у порівнянні з європейськими підходами. Розглянуто виклики, спричинені агресією РФ, та їхній вплив на МСБ. Окреслено основні інструменти: пільгове кредитування, гранти, податкові стимули, компенсаційні механізми, експортну підтримку, релокацію бізнесу та цифрові сервіси. Продемонстровано їхню роль у збереженні зайнятості та підготовці до відбудови. Показано їхню роль у збереженні зайнятості та підготовці до відбудови. Досвід ЄС (NextGenerationEU), тимчасові рамки державної допомоги) демонструє важливість поєднання інвестицій із реформами. Автор підкреслює необхідність прозорості, антикорупційних заходів і залучення приватного капіталу, зокрема через страхування воєнних ризиків. Висновок: відновлення можливе лише за умови синергії держави, міжнародної допомоги та підприємців.

Ключові слова: післявоєнне відновлення, державна підтримка бізнесу, малий і середній бізнес, пільгове кредитування, грантові програми, Європейський Союз, інституційна спроможність.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна в Україні спричинила глибоку економічну кризу, яка вразила всі сектори господарства, особливо малий і середній бізнес, що є основою національної економіки. Руйнування інфраструктури, розрив логістичних ланцюгів, втрата ринків збуду та кадрові дефіцити створили безпрецедентні виклики для відновлення підприємницької діяльності. У післявоєнний період постає завдання не лише відновити зруйновані виробничі потужності, а й провести структурну модернізацію економіки, забезпечити її цифрову та «зелену» трансформацію, інтеграцію в європейський економічний простір. Успішне вирішення цієї проблеми потребує комплексної державної політики підтримки бізнесу, синергії з міжнародними партнерами та ефективного залучення приватного капіталу в умовах обмежених внутрішніх ресурсів і високих безпекових ризиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про формування цілісної рамки повоєнної відбудови, де підтримка бізнесу поєднується з інституційними реформами та євроінтеграцією. Аналітика CEPS [1] окреслює логіку та поетапність реконструкції, наголошуючи на прив'язці інвестицій до реформ і прозорості. Оцінка ПРООН [10] деталізує удар по МСП і підтверджує критичну роль державних і міжнародних інтервенцій для виживання бізнесу. ОЕСР [9] виділяє цифрову трансформацію як ключовий драйвер стійкості, акцентуючи на подоланні розривів у ланцюгах постачання та кадрових і фінансових бар'єрах. Комплексний огляд CEPA та KSE [3] конкретизує потреби фінансування, роль приватного капіталу й механізмів страхування воєнно-політичних ризиків. Сукупно ці та інші джерела формують доказову базу для політики підтримки підприємств: від діагностики втрат і потреб МСП – до дизайн-принципів (реформи, прозорість, цифровізація, зелений курс) та практичних інструментів (гранти, пільгові кредити, гарантії, страхування ризиків).

Мета статті. Метою цієї статті є аналіз сучасних інструментів державної підтримки малого та середнього бізнесу в Україні у післявоєнний період, а також їх зіставлення з інструментами Європейського Союзу та формування пропозицій щодо інтеграції ефективних практик у національну стратегію економічної відбудови.

Методи дослідження. Використані методи дослідження ґрунтуються на використанні загальнонаукових та спеціальних підходів, зокрема аналізу та синтезу для узагальнення теоретичних положень і практичного досвіду підтримки бізнесу в Україні та ЄС; порівняльного методу – для виявлення спільних і відмінних рис політик економічного відновлення; системного підходу – для розгляду державної підтримки підприємств у комплексі з інституційними реформами, міжнародною допомогою та приватними інвестиціями; статистичного аналізу – для обробки кількісних даних щодо обсягів фінансування, результатів програм і динаміки відновлення підприємницького сектору; а також методу аналізу для опрацювання офіційних документів, звітів міжнародних організацій тощо.

Виклад основного матеріалу. Російська агресія завдала колосальної шкоди економіці України, призвівши до руйнування інфраструктури, втрати мільйонів робочих місць і відкату соціально-економічного розвитку на багато років назад. За оцінками Світового банку, рівень бідності стрімко зріз, а країна втратила до 15 років прогресу розвитку [1]. Малий і середній бізнес, що становить основу економіки (99,9% підприємств, ~74% робочих місць і ~64% доданої вартості [6]), зазнав величезного удару: на початку повномасштабної війни близько двох третин МСП вимушено призупинили діяльність [8]. Водночас підприємці продемонстрували високу стійкість – вже навіть до осені 2023 року понад 90% компаній відновили роботу [6]. Така адаптивність стала можливою багато в чому завдяки зусиллям держави та міжнародних партнерів: оперативному відновленню критичної інфраструктури, фінансовій підтримці і спільним програмам допомоги бізнесу.

У післявоєнний період підтримка життєздатності і відновлення бізнес-процесів набуває пріоритетного значення для уряду. Державна політика спрямована не лише на відбудову зруйнованих підприємств, але й на структурну модернізацію економіки – впровадження інновацій, цифровізацію, зелену трансформацію та глибоку інтеграцію у європейський та світовий економічний простір. У цій статті проаналізовано сучасні підходи до державної підтримки бізнесу в умовах післявоєнного відновлення, інструменти економічного відродження, які застосовуються в Україні та ЄС, порівнюються політики й практики, розглядається роль інституцій, міжнародної допомоги, а також механізми підтримки цифровізації, інновацій, відновлення ланцюгів постачання та доступу бізнесу до фінансування.

В першу чергу необхідно проаналізувати сучасні підходи до підтримки бізнесу в післявоєнних умовах. Тут варто зазначити про принцип “Build Back Better”, адже сучасна парадигма післявоєнної відбудови полягає в тому, щоб відновлювати економіку кращою та сучаснішою, ніж вона була до руйнувань. Це означає не просто ремонт пошкоджених активів, але їх заміну на більш технологічно просунуті та стійкі рішення, впровадження інноваційних підходів в управлінні та виробництві. Національний план відновлення України, представлений ще в липні 2022 року, був прямо орієнтований на принцип “Build Back Better”: інтеграцію українською економіки в європейські ланцюги доданої вартості (включно із «зеленими» секторами), цифрову трансформацію та сталий розвиток [2]. Серед стратегічних засад цього плану – узгодженість з європейськими принципами (Зелений курс та цифровізація), забезпечення справедливого розподілу благ від відбудови для всього населення, а також створення умов для приватних інвестицій та підприємництва по всій країні [2]. Іншими словами, держава розглядає повоєнне відновлення як шанс для трансформації економіки, подолання застарілих радянських структур і переходу до інноваційної, конкурентоспроможної моделі розвитку [3].

Важливим сучасним підходом є визначення пріоритетів відновлення самим українським урядом за участі місцевого бізнесу і громад, при тісній координації з міжнародними партнерами. Згідно з узгодженими принципами (Луганська декларація 2022 р. та ін.), саме

Україна формує перелік потреб і проєктів відбудови, а донори та МФО допомагають з ресурсами [5]. Такий підхід забезпечує відповідність відновлення національній стратегії розвитку та європейському курсу країни. Водночас міжнародна спільнота наполягає на дотриманні принципів прозорості, підзвітності та реформування під час відбудови. Інвестиції мають іти пліч-о-пліч із впровадженням необхідних реформ, що підтримують євроінтеграційний шлях України [5]. Зокрема, йдеться про посилення верховенства права, боротьбу з корупцією, покращення ділового клімату і зміцнення інституційної спроможності держави – без цього не вдасться ані ефективно використати надані ресурси, ані залучити приватний капітал у достатніх обсягах. Сучасні цифрові інструменти залучаються для підвищення прозорості – так, Україна запроваджує систему цифрового моніторингу відбудови DREAM, що дає змогу громадськості та партнерам відстежувати реалізацію проєктів та цільове використання коштів.

Зважаючи на те, що бойові дії можуть тривати або поновлюватися, підходи до підтримки бізнесу повинні враховувати необхідність адаптації до умов невизначеності. План відновлення передбачає поетапну реалізацію – починаючи з екстреного відновлення найважливіших функцій економіки навіть під час війни (забезпечення енергопостачання, виплата зарплат, релокація підприємств, гуманітарна підтримка тощо), далі перехід до швидкої відбудови у перші повоєнні роки, і зрештою – до довгострокового розвитку [3]. Таким чином, вже зараз, не чекаючи завершення конфлікту, реалізуються заходи з підвищення стійкості бізнесу та закладаються основи майбутньої реконструкції. Це включає підтримку критичної інфраструктури, стимулювання роботи підприємств у безпечніших регіонах, створення резервів і запасів, а також планування масштабних проєктів реконструкції, які стартують відразу після покращення безпекової ситуації [3].

Тепер варто проаналізувати інструменти економічного відновлення в контексті досвіду як України, так і ЄС. Щодо програм підтримки бізнесу в Україні – так, у відповідь на безпрецедентні виклики війни український уряд розгорнув низку програм для фінансової підтримки підприємств та збереження робочих місць. Одним із ключових інструментів стала програма пільгового кредитування «5-7-9%», що ще до війни спрямовувалася на здешевлення кредитів для МСП. В умовах воєнного стану її масштаби були суттєво розширені: знято обмеження для позичальників, збільшено максимальну суму кредиту до 60 млн грн, а ставку по окремих кредитах знижено до нуля відсотків [10]. Лише в 2023 році через цю програму було профінансовано позик на понад 130 млрд грн, причому витрати держбюджету на компенсації процентів склали 16 млрд грн. Крім кредитів, держава також надає пряму фінансову допомогу бізнесу. Зокрема, запущено грантові програми «єРобота» для стимулювання підприємництва та створення нових робочих місць [10]. Ці програми включають мікрогранти на відкриття або розширення малого бізнесу (в 2022 р. видано 3 321 грант на суму 777 млн грн, створено понад 8 300 робочих місць; у 2023 р. обрано ще 9 554 грантоотримувачів на суму 2,27 млрд грн), спеціальні гранти ветеранам на започаткування власної справи (241 грант на 100 млн грн у 2023 році), а також гранти до 8 млн грн для переробних підприємств з метою модернізації виробництва [10]. Крім того, уряд запровадив механізми часткового відшкодування витрат та податкові стимули: аграріям компенсується 25% вартості придбаної української сільгосптехніки, щоб підтримати внутрішній попит; у публічних закупівлях встановлено пріоритет локалізації – у 2024 році не менше 20% складу машинного обладнання мало бути українського виробництва, що завантажує роботою вітчизняні заводи та повертає до бюджету до 40% вартості товару через податки. Для підтримки експортерів запрацювало Експортно-кредитне агентство (ЕКА), яке страхує експортні контракти від воєнно-політичних ризиків та виступає гарантом для банків при кредитуванні експортних операцій. У 2023 році за підтримки ЕКА було забезпечено страхування експорту на суму ~7,4 млрд грн [10].

Важливими є також програми збереження зайнятості: держава компенсує роботодавцям частину витрат на оплату праці внутрішньо переміщених осіб (двомісячна компенсація ЄСВ за кожного найнятого ВПО) та на адаптацію робочих місць для осіб із інвалідністю. Такі

заходи стимулюють найм вразливих категорій і допомагають бізнесу покривати кадрові потреби в умовах дефіциту робочої сили. Загалом, згідно з оцінками ПРООН, приблизно чверть українських компаній скористалися тією чи іншою державною або міжнародною підтримкою під час війни, і половина з них вважає цю допомогу критичною для виживання свого бізнесу [10]. Останній високо оцінює ефективність таких програм і виступає за їх продовження та подальше розширення. Таким чином, поєднання доступного кредитування, грантової підтримки, податкових послаблень і цільових компенсацій дозволило пом'якшити удар по підприємництву і закласти підґрунтя для відновлення економічної активності.

Що ж до інструментів відновлення економіки в практиках ЄС необхідно зазначити наступне. Європейський Союз має значний досвід реалізації масштабних програм відбудови та стимулювання економіки після криз, що є корисним орієнтиром для України. Зокрема, підхід ЄС полягає у поєднанні інвестицій та структурних реформ. Яскравим прикладом є фонд відновлення NextGenerationEU обсягом понад 800 млрд євро, створений в 2020 році для подолання наслідків пандемії. Кошти фонду були спрямовані на проекти модернізації, при цьому кожна держава-член мусила підготувати Національний план відновлення і стійкості, який мав відповідати загальноєвропейським цілям, а саме – не менше 20% видатків на цифрову трансформацію та 37% на зелену трансформацію, а також конкретні реформи політики [2], [5]. Цей досвід надихнув підхід до планування українського повоєнного відновлення, де аналогічно акцент було зроблено на цифровізації, декарбонізації та зміцненні інституцій, необхідних для вступу в ЄС. Важливою рисою є строгий контроль за використанням коштів та моніторинг виконання планів – так само і для України міжнародні партнери наполягають на прозорому механізмі координації допомоги та моніторингу (створена багатостороння платформа донорів, система звітності тощо) [5].

Варто зазначити, що країни ЄС підтримують свій бізнес у кризових ситуаціях, дотримуючись правил конкуренції та спільного ринку. З початком війни в Україні Єврокомісія запровадила Тимчасову кризову рамку державної допомоги, яка дозволила урядам країн-членів надавати підприємствам екстрену підтримку ліквідності, компенсації та різке зростання цін на енергоносії та інші субсидії, не порушуючи при цьому антимонопольні вимоги ЄС [4]. Цей інструмент діяв у 2022-2023 роках і допоміг запобігти масовим банкрутствам вразливих підприємств на фоні енергетичної кризи, спричиненої війною. Принциповою умовою було те, що така підтримка була тимчасовою та цільовою. У довгостроковій перспективі ЄС робить ставку на сталий розвиток бізнес-середовища через доступ до великого єдиного ринку, справедливі правила гри та інвестиції в інфраструктуру і людський капітал. Україна, рухаючись до вступу в ЄС, поступово гармонізує свої політики підтримки бізнесу з європейськими. Українські підприємці вже зараз виокремлюють серед пріоритетів державної політики необхідність наближення регуляторних норм та стандартів до ЄС і поліпшення умов доступу до ринків [10]. Фактично, повоєнне відновлення економіки України тісно переплітається з процесом її інтеграції в економічний простір ЄС.

Порівнюючи політики та практики України та ЄС необхідно відзначити наступне. По-перше – щодо спільних рис: політики підтримки бізнесу в майбутній повоєнній Україні та в державах ЄС мають спільний стратегічний фокус на стимулюванні інновацій, цифровізації та сталого розвитку. І в Україні, і в ЄС МСП визнані «хребтом» економіки, тому заходи спрямовані на їхнє зростання та підвищення стійкості. Обидві сторони приділяють увагу підтримці підприємців через дешеве кредитування, гранти та інновації, розвиток стартапів тощо. Крім того, і в українській стратегії відновлення, і в програмах ЄС (наприклад, згаданий NextGenerationEU) центральним є принцип «зеленої» та цифрової трансформації бізнесу [2]. Україна, по суті, імплементує найкращі європейські практики у свої політики – від цифрових сервісів для бізнесу до побудови системи державно-приватного партнерства при реалізації великих проєктів.

Що ж до відмінностей та викликів варто зазначити наступне. Так, головна відмінність полягає у стартових умовах та обсязі ресурсів. ЄС – це об'єднання економічно потужних країн, які можуть дозволити собі багатомільярдні пакети стимулів і мають інституційну

спроможність впроваджувати комплексні політики по всій території Євросоюзу. Україні ж доводиться відновлювати економіку в умовах значних руйнувань і обмежених внутрішніх ресурсів, тож вона значно більшою мірою залежить від міжнародної фінансової допомоги та приватних інвестицій з-за кордону. Якщо в ЄС лівову частку коштів відновлення становлять власні бюджети країн-членів та спільні фонди, то Україні доведеться покривати до 2/3 витрат на відбудову за рахунок партнерів [5] і розраховувати на активну участь бізнесу. Звідси впливає інша різниця: український уряд вимушений концентруватися на створенні сприятливого інвестиційного клімату в умовах підвищених ризиків. Це означає гарантування безпеки інвестицій (через механізми страхування воєнних ризиків, гарантії тощо) – те, що зазвичай не є проблемою у мирних країнах ЄС. За оцінками експертів, до третини потреб відбудови України – близько 150 млрд євро – має профінансувати приватний сектор [1], але для цього до 80% таких інвестицій потребуватимуть страхування воєнних ризиків. У ЄС подібні страхові механізми застосовувалися для торгівлі з Україною за час війни: наприклад, експортно-кредитні агентства Німеччини, Польщі, Данії забезпечують страхування поставок українських товарів і тим самим дозволяють бізнесу продовжувати експортно-імпортні операції попри військові загрози [1].

Ще одна відмінність – це регуляторне середовище. В країнах ЄС діють жорсткі норми контролю державної допомоги бізнесу, щоб запобігти викривленню конкуренції, будь-які субсидії є обмеженими в часі та обсягах і погоджуються з Єврокомісією. В Україні під час війни держава вимушено вдалася до безпрецедентних за масштабом прямих впливів у бізнес (нульові кредити, податкові канікули тощо), які в мирний час були б неможливі. У майбутньому, з наближенням до членства в ЄС, Україні доведеться поступово повертатися до ринкових принципів підтримки, зосередившись на вдосконаленні бізнес-клімату, а не на постійних дотаціях. Вже зараз спостерігається зворотний тренд, спеціальні податкові пільги воєнного часу (як-от спрощена 2%-ва система оподаткування) було скасовано у 2023 році, щоб відновити довоєнні правила і забезпечити доходи бюджету.

Водночас, є і позитивний аспект відмінностей: Україна, перебуваючи у стані необхідних змін, змогла швидше впровадити деякі прогресивні рішення, ніж це робиться в бюрократичному ЄС. Наприклад, український уряд оперативно розгорнув функціонал порталу Дія.Бізнес, що надає десятки цифрових державних послуг бізнесу онлайн, зокрема – отримання гранту, значно полегшуючи взаємодію підприємця з державою. У ЄС подібні цифрові сервіси розвиваються поступово і фрагментовано по країнах. Таким чином, український досвід цифровізації держпослуг, підсилений вимушеною необхідністю в умовах війни, може стати зразком і для європейських партнерів.

Варто також проаналізувати і роль інституцій, а також міжнародної допомоги. По-перше, варто зазначити про інституційну спроможність та реформи. Так, ефективність державної підтримки бізнесу напряму залежить від якості робочих інституцій – як державних органів, так і правових норм. Повоєнна відбудова ставить надзвичайно високі вимоги до управління: Україні доведеться одночасно опановувати сотні мільярдів доларів допомоги, проводити глибокі структурні реформи та адаптувати законодавство до права ЄС [3]. Для цього уряд вже посилює інституційну спроможність – створюються нові агентства та офіси з координації відновлення, залучаються фахівці з приватного сектору, впроваджуються цифрові системи управління проєктами. Одним із пріоритетів є антикорупційні заходи: без довіри до державних інституцій ані міжнародні донори, ані інвестори не ризикнуть вкладати кошти. Тому паралельно з розгортанням планів відбудови Україна, зокрема, впроваджує інструменти громадського контролю. Європейський Союз, зі свого боку, чітко пов'язує масштабну фінансову підтримку з прогресом реформ: як зазначила Урсула фон дер Ляєн, «інвестиції підуть поруч із реформами, що підтримують європейський курс України» [5]. Таким чином, зміцнення інститутів управління – від центральних міністерств до місцевих громад – розглядається як невід'ємна складова політики відновлення бізнесу.

Зовнішня допомога також відіграє ключову роль у повоєнному відновленні. Україна вже сьогодні отримує безпрецедентні обсяги фінансової підтримки від партнерів: гранти і пільгові

кредити від ЄС, США, МВФ, Світового банку тощо покривають значну частку бюджетних потреб і програм відбудови. Для координації зусиль донорів було створено Міжвідомчу координаційну платформу за участі представників України, ЄС, G7, міжнародних фінансових інституцій [5]. Ця платформа покликана узгоджувати пріоритети, забезпечувати прозорість та уникати дублювання проєктів допомоги. ЄС взяв на себе провідну роль серед донорів, започаткувавши Ukraine Facility на 2024-2027 роки обсягом до 50 млрд євро. Як відомо, кошти цього інструменту надаються як у формі грантів, так і позик, причому їх використання пов'язане із виконанням Україною певних умов (реформи, антикорупційні заходи тощо) [8]. Інші механізми включають трастові фонди Світового банку, програми ЄБРР і ЄІБ тощо. На міжнародних конференціях з відновлення (Лугано 2022, Лондон 2023, Берлін 2024, Рим 2025) донори загалом зобов'язалися надати десятки мільярдів доларів на довгострокову відбудову [3], але ці суми все ще залишаються лише часткою від потреб. Наприклад, на конференції URC 2023 у Лондоні було зібрано близько 60 млрд євро зобов'язань, тоді як оцінені потреби становлять сотні мільярдів [1]. Тому надалі важливо не лише збільшувати обсяги міжнародної допомоги, а й максимально ефективно використовувати наявні кошти – на принципах спільного фінансування з приватним сектором та контролю результатів.

Варто також зазначити, що залучення бізнесу до відбудови – це ще один наріжний камінь стратегії відновлення. Державні програми та міжнародні фонди повинні «розблокувати» приватні інвестиції шляхом розподілу ризиків та створення привабливих можливостей. Одним із інструментів є механізми страхування воєнних ризиків та гарантування інвестицій. Світовий банк через агентство MIGA вже розпочав надавати гарантії на випадок політичних ризиків для інвестицій в Україну [1]. Було запущено спеціальний трастовий фонд MIGA під назвою SURE, що акумулює внески донорів для покриття страхових виплат. Але також для поживлення бізнес-діяльності після війн критично важливим є налагодження доступного фінансування для підприємців. Багато компаній є фінансово виснаженими, з втраченими активами або заставами, томи приватні банки не поспішають кредитувати їх без додаткових гарантії.

У цьому контексті держава і міжнародні фінансові інституції виконують роль посередника та гаранта, зменшуючи ризики для банків та інвесторів. В Україні вже діє згадана програма дешевих кредитів «5-7-9%», яка фактично є субсидуванням відсоткової ставки з боку уряду. Також існують державні портфельні інвестиції по кредитах МСП – держава гарантує повернення частини позики банку у разі невиконання зобов'язань позичальником. Під час війни була прийнята програма держгарантії на портфельній основі до 80% по кредитах для критично важливих галузей, що стимулювало банки видавати позики навіть підвищеного ризику.

Міжнародні партнери також надають Україні цільові лінії кредитування. Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) у співпраці з урядом України і під гарантії ЄС запустили програми фінансування відновлення. Наприклад, у 2023 році ЄІБ виділив 40 млрд євро на підтримку українських МСП, що постраждали під час війни [10]. Ці кошти йдуть через українські комерційні банки, які далі кредитують підприємців на пільгових умовах. Також ЄБРР активно кредитує аграрний сектор, транспортні компанії, критичну інфраструктуру – під часткові гарантії донорів, оскільки власний кредитний рейтинг України знизився через війну. На конференції в Римі 2025 року було підписано угоди, за якими ЄС через механізм гарантії EFSD+ забезпечить кредитування українського бізнесу на суму до 10 млрд євро, зокрема для стратегічних галузей та муніципальних підприємств [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Післявоєнне відновлення української економіки та бізнес-сектору є безпрецедентним за масштабом завданням, успіх якого залежить від ефективного поєднання державної політики, міжнародної підтримки та підприємницької ініціативи. Сучасна модель державної підтримки підприємств в Україні базується на принципах інноваційності, самодостатності та інтеграції, орієнтуючись не лише на відновлення довоєнних показників, а й на створення цифрової, конкурентної на глобальних ринках економіки, що відповідає стандартам ЄС. Запроваджені інструменти – пільгове фінансування, гранти, податкові стимули, підтримка експорту, релокації та цифровізації – вже

зараз зміцнюють стійкість бізнесу та формують підґрунтя для відродження. Європейський досвід підтверджує, що без сильних інституцій та глибинних реформ відновлення неможливе, а міжнародна допомога, тісно пов'язана з реформами, посилює довіру донорів і відкриває додаткові можливості для залучення ресурсів. Водночас масштабні потреби у фінансуванні вимагають мобілізації приватного капіталу через страхування ризиків, прозорі інвестиційні правила. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні оптимальних моделей залучення приватних інвестицій у післявоєнних умовах, оцінці ефективності впроваджених механізмів підтримки, аналізі взаємодії держави, бізнесу та міжнародних партнерів, а також у розробці рекомендацій щодо гармонізації української політики з правом та економічними практиками ЄС для забезпечення довгострокового економічного зростання.

References:

1. Achillea, T. (2024, June). *Explaining Ukraine's Recovery and Reconstruction: what, how and when?* CEPS. <https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2024/06>
2. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022, July). *National Recovery Plan of Ukraine* [Draft presented at the Lugano Conference]. https://uploads-ssl.webflow.com/621f88db25fbf24758792dd8/62c166751fcf41105380a733_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_ENG.pdf#:~:text=Integration%20of%20Ukrainian%20economy%20into,of%20wealth%2C%20and%20ove rall%20wellbeing
3. Center for European Policy Analysis (CEPA) & Kyiv School of Economics (KSE). (2024, April). *Resilience, Reconstruction, Recovery: The Path Ahead for Ukraine*. <https://cepa.org/comprehensive-reports/resilience-reconstruction-recovery-the-path-ahead-for-ukraine/>
4. European Commission. (2022, February 23; updated 2022, July 20). *Temporary Crisis Framework to support the economy following Russia's invasion of Ukraine*. https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/legislation/temporary-crisis-and-transition-framework_en#:~:text=Commission%20competition,of%20Russia%27s%20invasion%20of%20Ukraine
5. European Commission. (n.d.) *Recovery and reconstruction of Ukraine – EU solidarity with Ukraine*. https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/recovery-and-reconstruction-ukraine_en#:~:text=%E2%80%9CUkraine%20can%20count%20on%20the,%E2%80%9D
6. European Investment Bank (EIB). (2023, June 21). *EIB Group and European Commission launch new 40 million euro programme to support small and medium businesses affected by Russia's war in Ukraine*. <https://www.eib.org/en/press/all/2023-233-eib-group-and-european-commission-launch-new-eur40-million-programme-to-support-small-and-medium-businesses-affected-by-russia-s-war-in-ukraine#:~:text=EIB%20Group%20and%20European%20Commission,21%20June%202023>
7. House of Commons Library (UK). (2024, July 15). *Post-conflict reconstruction assistance to Ukraine* (Briefing Paper No. 9728). <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9728/CBP-9728.pdf#:~:text=While%20plans%20may%20vary%2C%20all, salaries%20of%20public%20sector%20workers>
8. Ministry of Economy of Ukraine. (n.d.). *Ukraine Facility: Economic support programme*. <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>
9. Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). (2024, May 22). *Enhancing Resilience by Boosting Digital Business Transformation in Ukraine*. https://www.oecd.org/en/publications/2024/05/enhancing-resilience-by-boosting-digital-business-transformation-in-ukraine_c2e06e50.html#:~:text=disruption%20of%20supply%20chains%2C%20 difficulties,relocation%20to%20more%20secure%20regions
10. United Nations Development Programme (UNDP) Ukraine. (2024, February 20). *Assessment of the Impact of the War on MSMEs in Ukraine*. <https://www.undp.org/ukraine/publications/assessment-wars-impact-micro-small-and-medium-enterprises-ukraine#:~:text=Micro%2C%20small%2C%20and%20medium, in%20the%20face%20of%20adversity>

DANYIL SYDORENKO, FEATURES OF MODERN APPROACHES TO BUSINESS SUPPORT IN THE POST-WAR PERIOD. *The article is devoted to the analysis of state policy and instruments for supporting Ukrainian enterprises in the post-war period in the context of national and European approaches. It explores the unprecedented challenges caused by the armed aggression of the Russian Federation, which has deeply affected the economy and particularly small and medium-sized enterprises (SMEs), the backbone of Ukraine's economic structure. Damage to infrastructure, disruption of supply chains, loss of markets, and labor shortages have forced the government to combine emergency stabilization measures with a broader vision of structural modernization. The study highlights key support instruments, including concessional lending programs (notably "5-7-9%"), targeted grant schemes, tax incentives, partial compensation instruments, export promotion, enterprise location initiatives, and the rapid deployment of digital services. These tools have been crucial for preserving employment, enabling adaptation to wartime conditions, and laying the groundwork for reconstruction.*

Particular emphasis is placed on the experience of the European Union, including the implementation of the NextGenerationEU recovery fund, which ties investment flows to green and digital reforms, and the Temporary Crisis and Transition Network for state aid, which enabled member states to support businesses during energy and security shocks while preserving competition rules. The comparative analysis reveals converging priorities: both Ukraine and the EU focus on innovation, sustainability, and digitalization as drivers of resilience. At the same time, fundamental differences persist. While EU member states rely on robust budgets and institutions, Ukraine must rebuild under conditions of large-scale destruction and limited internal resources, making international assistance and private capital mobilization indispensable. The article stresses the necessity of institutional capacity-building, transparency, and anti-corruption safeguards, as well as instruments for war-risk insurance to unlock investment. It concludes that successful post-war recovery is possible through the synergy of national policy, external financial and technical support, and entrepreneurial dynamism, ultimately enabling Ukraine to construct a modernized, competitive economy integrated into the European economic space.

Keywords: *post-war recovery, state support for business, small and medium-sized enterprises, concessional lending, grant programs, European Union, institutional capacity.*